

[Redacted] kommune

(Sendt per e-post)

Kontakt saksbehandler

Anders Kvadsheim Mygland, 51568721

e-post: anders.mygland@statsforvalteren.no

Vårt svar om regelverket rundt tvungen legeundersøkelse

Bakgrunn

Statsforvalteren i Rogaland viser til vårt vedtak i klagesak som gjaldt [Redacted] kommune sitt vedtak om tvungen legeundersøkelse etter psykisk helsevernloven § 3-1 andre ledd. I vårt vedtak anbefalte vi at kommunen gjennomgikk sin mal for vedtak om tvungen legeundersøkelse, for å kunne treffe vedtak om tvungen legeundersøkelse som er i samsvar med kravene til begrunnelse i forvaltningsloven § 25. På bakgrunn av det går kommunen nå gjennom mal og egen praksis, og medisinskfaglig ansvarlig overlege [Redacted] ved [Redacted] legevakt har i den anledning stilt noen spørsmål.

I det videre vil vi gjengi spørsmålene, og svare de ut løpende.

Statsforvalterens kommentarer

1. «Slik jeg forstår loven, skal pasient eller nærmeste pårørende gis uttalerett før et eventuelt vedtak om tvungen legeundersøkelse fattes. I legevaktssammenheng vil vi ofte komme ovenfor akutte situasjoner (feks bekymringsmeldiner fra pårørende, psykiaritjenesten i kommunen eller publikum) der man kan mistenke at pasienten feks vil "stikke av" eller utgjøre en fare for seg selv eller andre. I slike situasjoner vil man vanskelig kunne søke uttalelse fra nærmeste pårørende eller pasient, og dermed vil man ikke følge lovverket, i de situasjoner der pas. unndrar seg legeundersøkelse. Dersom jeg i en slik situasjon (med sterk mistanke om alvorlig sinnslidelse) fattet et vedtak om tvungen legeundersøkelse, ville jeg anført at "frivillig legeundersøkelse vurderes åpenbart formålsløst". Anser statsforvalteren at dette er gyldig praksis unntaksvis?»

Vårt svar: Utgangspunktet er, som vi skriver mer om i vårt vedtak, at legeundersøkelser etter psykisk helsevernloven § 3-1 skal være frivillige. Men i § 3-1 andre ledd er det altså gitt en hjemmel for tvungen legeundersøkelse:

«Foreligger behov for legeundersøkelse som nevnt i første ledd, men vedkommende unndrar seg slik undersøkelse, kan kommunelegen etter eget tiltak eller etter begjæring fra annen offentlig myndighet eller fra vedkommendes nærmeste pårørende, vedta at det skal foretas en slik legeundersøkelse. Om nødvendig kan vedkommende avhentes og undersøkes med tvang.»

Ut fra dette er det to vilkår for å kunne fatte vedtak om tvungen legeundersøkelse:

- En legeundersøkelse må være nødvendig å få undersøkt pasienten for å bringe på det rene om lovens vilkår for å bli tvangsinnlagt er oppfylt
- Personen må unndra seg (nekte eller ikke gi samtykke til) å bli undersøkt

Dersom en person med antatt psykisk lidelse motsetter seg slik undersøkelse, og det ikke er mulig å tilrettelegge og motivere for å gjennomføre det frivillig, gir derfor § 3-1 andre ledd hjemmel for at kommuneoverlegen kan treffe vedtak om tvungen legeundersøkelse, så lenge det vurderes å være nødvendig med slik legeundersøkelse. Vi viser til vår gjennomgang av vilkårene i vårt vedtak. Det kan ikke være tvil om at en situasjon kan være så akutt at vilkårene for tvungen legeundersøkelse i § 3-1 andre ledd er oppfylt uten at det er forsøkt en frivillig undersøkelse, da det blir ansett som åpenbart formålsløst ut fra situasjonen, tidligere erfaringer med lignende situasjoner med pasienten o.l. Dette må vurderes konkret.

I forlengelsen av dette er både pasienten og pasientens nærmeste pårørende gitt rett til å uttale seg før det treffes vedtak om tvungen legeundersøkelse, jf. psykisk helsevernloven § 3-9. Unntaket fra dette følger av forvaltningsloven § 16 tredje ledd bokstav a, som sier at forhåndsvarsling kan unnlates hvis *«slik varsling ikke er praktisk mulig eller vil medføre fare for at vedtaket ikke kan gjennomføres»*. Dette unntaket vil kunne komme til anvendelse der det er begrunnet risiko for at varsling om vedtaket vil kunne føre til at pasienten rømmer, unndrar seg en tvungen undersøkelse på annen måte e.l. I Helsedirektoratets tolkningsuttalelse av 19.09.2018 skriver direktoratet at man er *«kjent med at dette unntaket ofte kommer til anvendelse i disse sakene»*¹. Denne vurderingen må dokumenteres, og skrives i vedtaket.

Ut fra dette mener vi at det er i samsvar med lovverket at vedtak om tvungen legeundersøkelse unntaksvis må fattes uten at pasienten og nærmeste pårørende er varslet på forhånd.

2. «Når et vedtak om tvungen legeundersøkelse er fattet og nedskrevet (og pasient og/eller nærmeste pårørende er gitt muligheten til å uttale seg) - Har pasienten krav på en kopi av vedtaket med begrunnelse? Skal prosedyren i et slikt tilfelle være at pasienten "skal" få en kopi av vedtak om tvungen legeundersøkelse?»

Vårt svar: Praksis må være at pasienten skal få kopi av vedtak om tvungen legeundersøkelse. Dette følger av forvaltningsloven § 27, som i første ledd første setning sier at *«[d]et forvaltningsorgan som har truffet vedtaket, skal sørge for at partene underrettes om vedtaket så snart som mulig.»*

3. Skal vedtak om tvungen legeundersøkelse journalføres i aktuell pasientens legevaktsjournal?

Helsedirektoratet har uttalt seg om dette i sin tolkningsuttalelse av 19.09.2018, som vi har lenket til i fotnote 1. Her skriver direktoratet:

«Kommunelegen er gitt myndighet til å beslutte tvungen legeundersøkelse. Lovens ordning legger ikke opp til en grundig individuell vurdering av den antatt sykes helsetilstand, men mer en forvaltningsmessig vurdering av hvorvidt det er grunn til å tro at vilkårene for tvungent vern er oppfylt, basert på komparentopplysninger. Kommunelegen vil som nevnt ovenfor ofte treffe disse vedtakene uten å se eller snakke med pasienten.

¹ [Lenke til Helsedirektoratets tolkningsbrev fra 2018.](#)

Den etterfølgende legeundersøkelsen, jf. phvl. § 3-1 første ledd, krever derimot at den antatte syke personlig undersøkes av lege, og at legen skriver en uttalelse i saken. Uttalelsen skal journalføres. Denne legeundersøkelsen er utvilsomt helsehjelp etter hpl. § 3 tredje ledd. Etter direktoratets mening har kommunelegens forutgående vedtak derimot mer karakter av å være en lovpålagt forvaltningsoppgave. Vedtaket er nødvendig som et formelt rettsgrunnlag for å kunne foreta den etterfølgende tvungne legeundersøkelsen, når pasienten selv ikke ønsker/motsetter seg denne.

Det er etter dette Helsedirektoratets vurdering at kommunelegens vedtak om tvungen legeundersøkelse med hjemmel i phvl. § 3-1 ikke er å anse som helsehjelp jf. hpl § 3 tredje ledd.

Dette betyr at vedtaket ikke skal inntas i pasientjournal. Direktoratet er kjent med at dette også er i tråd med dagens praksis, med unntak for de tilfeller adgangen til å treffe vedtak om tvungen legeundersøkelse er delegert til legevakt/ fastlege.»

Det betyr at vedtak om tvungen legeundersøkelse, ikke skal journalføres. Vi legger til at vurderingene, opplysningene og undersøkelsene som er gjort i forkant av vedtaket, ofte vil være journalverdige opplysninger etter helsepersonelloven §§ 39 og 40. Det er bare selve vedtaket som ikke skal journalføres. Vedtaket må allikevel arkiveres på et eller annet vis, og det vil da kunne være naturlig at vedtaket arkiveres i kommunens vanlige saksbehandlingssystem/arkivsystem, som nok er der kommuneoverlegen allerede skriver vedtak der det er kommuneoverlegen som fatter vedtaket.

4. «Skal "vedtak om tvungen legeundersøkelse" følge pasient ved behov for "tvungen psykiatrisk innleggelse og/eller frivillig innleggelse?»

Vedtaket om tvungen legeundersøkelse etter psykisk helsevernloven § 3-1 andre ledd, skal ikke følge pasienten til innleggelse i spesialisthelsetjenesten – uavhengig av om innleggelsen er med tvang eller frivillig. Vedtaket skal altså ikke sendes til sykehuset.

Det som skal følge pasienten, er undersøkende leges skriftlige uttalelse der legen etter undersøkelsen konkluderer med at det er grunnlag for tvungen observasjon eller tvungent psykisk helsevern, jf. psykisk helsevernloven § 3-1 og psykisk helsevernforskriften § 8. Det står mer om dette i Helsedirektoratets rundskriv *Psykisk helsevernloven med kommentarer*, i merknadene til § 3-1².

5. «Jeg forstår det slik at et vedtak om tvungen legeundersøkelse skal nedtegnes av kommuneoverlegen eller til den som har delegert vedtakskompetanse og at man ovenfor pasienter plikter å redegjøre for hva vedtaket betyr og hvilke klagerettigheter (uten oppsettende virkning) pasienten har. Jeg forstår det slik at pasient eller nærmeste pårørende ikke nødvendigvis har innsynsrett i begrunnelsen som ligger til grunn for vedtaket. Jeg forstår det også slik at vedtak om tvungen legeundersøkelse ikke er å anse som helsehjelp og skal derav ikke journalføres i pasientjournal? Stemmer disse betraktningene?»

Det er riktig at vedtak om tvungen legeundersøkelse ikke er å anse som helsehjelp, og derfor ikke journalføres. Det må allikevel arkiveres. Se ellers vårt svar under spørsmål 4.

² <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/psykisk-helsevernloven-med-kommentarer/etablering-og-opphor-av-tvungent-psykisk-helsevern#paragraf-3-1-legeundersokelse>

Når det gjelder innsynsrett i begrunnelsen, vil pasienten og nærmeste pårørende nødvendigvis få innsyn i begrunnelsen som fremgår av selve vedtaket. Vi viser til vårt vedtak i enkeltsaken, hvor vi bl.a. listet opp disse tre kulepunktene som må være med i et vedtak etter psykisk helsevernloven § 3-1 andre og tredje ledd:

- En beskrivelse av de relevante faktiske forhold vedtaket bygger på
- Begrunnelsen for vedtaket som viser at vilkårene er oppfylt i den konkrete saken, og som viser de relevante vurderingen som er gjort
- Konklusjonen som viser hvordan vedtaket blir iverksatt

Ofte vil journalen inneholde betydelig mer informasjon enn vedtaket om prosessen frem til vedtaket ble fattet, den informasjonen som er blitt gitt til legevakten/kommunen o.l. Innsyn i dette, må vurderes etter de vanlige reglene om journalinnsyn i pasient- og brukerrettighetsloven § 5-1. Nærmeste pårørende vil ikke ha rett til innsyn i journalen uten samtykke fra pasienten. For pasienten selv, så følger unntaket fra rett til innsyn i konkrete opplysninger i egen journal av § 5-1 andre ledd, som sier at:

«Pasienten og brukeren kan nektes innsyn i opplysninger i journalen dersom dette er påtrengende nødvendig for å hindre fare for liv eller alvorlig helseskade for pasienten eller brukeren selv, eller innsyn er klart utilrådelig av hensyn til personer som står vedkommende nær.»

For hva som ligger i dette mer generelt, viser vi til Helsedirektoratets rundskriv *Pasient- og brukerrettighetsloven med kommentarer*, i merknadene til § 5-1³. Dette unntaket kan være aktuelt for å skjerme identiteten på de som har meldt bekymring om pasienten, hvis det er reell risiko for at pasienten kan gjengjelde overfor disse.

Med hilsen

Paul Grude (e.f.)
seniorrådgiver

Anders Kvadsheim Mygland
seniorrådgiver/jurist

Dokumentet er elektronisk godkjent

³ <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/pasient-og-brukerrettighetsloven-med-kommentarer/rett-til-journalinnsyn#paragraf-5-1-rett-til-innsyn-i-journal>